

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

Постановка проблеми. Забезпечення ефективного сільськогосподарського виробництва є одним із важливих завдань системи державного фінансового регулювання економічних явищ та процесів, вагомим знаряддям якого є податковий механізм. Саме інструментарій системи оподаткування покликаний стимулювати прискорений розвиток як окремих платників, так і галузей економіки, зокрема й сільськогосподарської галузі.

Водночас, варто відзначити, що фіскальні важелі та інструменти не виконують в нашій країні покладених на них завдань, зокрема не стимулюють підприємницьких суб'єктів сільськогосподарської галузі до інтенсифікації їх діяльності, тобто не зацікавлюють окремих товаровиробників у результатах їх діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд наукових публікацій з цієї проблематики дозволяє виділити дослідження О. Василика, Д. Деми, М. Дем'яненка, Т. Єфименко, О. Замасло, В. Кравченка, О. Кириленка, І. Луніної, М. Маліка, П. Саблука, Л. Шаблистої та інших відомих учених, роботи яких присвячені вивченню принципів побудови, розвитку та напрямів реформування податкової системи. Детальному аналізу моніторингу окремих податків присвячені наукові публікації М. Азарова, А. Бодюка, А. Верзуна, П. Лайка, П. Мельника, В. Поповича, С. Романенко, Л. Тулуша, С. Юрія. Проте, слід зазначити, що напрацювання з цього приводу як названих, так і багатьох інших дослідників мають хоч і глибокий, але вузькоспеціалізований характер і присвячені головним чином аналізу механізму справляння окремо взятого податкового платежу та при цьому у працях більшості вчених не розглянуто концептуальні засади реформування системи оподаткування з метою посилення її регулюючих властивостей і виконання завдань державного регулювання діяльності підприємств сільськогосподарської галузі.

Мета статті. Викладене зумовило необхідність подальших досліджень стосовно розгляду проблем сучасної системи оподаткування аграрних товаровиробників з метою пошуку шляхів її вдосконалення, що й було першопричиною написання цієї статті.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, аг-

рарні товаровиробники в Україні нині є платниками фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП), податку на додану вартість (ПДВ), податку з доходів фізичних осіб (ПДФО), зборів за забруднення навколишнього природного середовища, а також податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів. Решта податкових платежів сільськогосподарських формувань в структурі їх виплат на користь бюджетів займають незначну частку, тому, на нашу думку, проблеми їх справляння суттєво не впливають на фінансовий стан та мотивацію діяльності сільськогосподарських підприємств.

Результати попередніх досліджень свідчать, що в 2005 році на дві третини скоротився розмір фіксованого сільськогосподарського податку, який сплачують з одного гектара угідь сільськогосподарські товаровиробники. У результаті цієї реформи номінальний розмір ФСП став майже вдвічі меншим від розміру земельного податку з 1 га сільськогосподарських угідь. Ми підтримуємо думку окремих відомих учених, що це нині є основною проблемою спеціального режиму прямого оподаткування підприємств галузі, адже земельний податок поряд з податком на прибуток та деякими іншими складовими податкової системи, є одним з платежів, які ввійшли до складу ФСП [2; 7]. Таким чином, одним із негативних наслідків реформування ФСП в 2005 р. є диспропорція податкового навантаження стосовно платників ФСП та платників податків на загальній системі оподаткування, що зумовила викривлення податкового механізму в сільськогосподарській галузі.

Крім того, на наше переконання, недоліком чинного порядку справляння ФСП є те, що розмір цього податку, який сплачується будь-яким окремо взятим його платником, не залежить від результатів фінансово-господарської діяльності підприємства.

Зазначені недоліки механізму справляння ФСП не дозволяють забезпечити формування належних розмірів доходів місцевих бюджетів та спричинили нівелювання регулюючих властивостей цієї податкової форми.

Розглядаючи механізм справляння ПДВ з сільськогосподарських товаровиробників слід зазначити, що підприємства аграрної галузі сплачують до

бюджету виключно ПДВ від реалізації покупних та підакцизних товарів і до 2009 року подавали до органів податкової служби три декларації з ПДВ за результатами операцій з придбання та продажу товарів, робіт та послуг, лише по одній з яких (по третій) податок сплачувався до бюджету. При цьому за першими двома деклараціями за результатами операцій з реалізації товарів, робіт та послуг власного виробництва суми ПДВ до сплати перераховувались ними на спеціальні рахунки в банках, відкриті окремо за першою і другою декларацією, і використовувались виключно на фінансування потреб окремо галузі рослинництва та тваринництва [5; 6]. Крім того, цільове використання зазначених сум податку суворо контролювалось органами податкової служби.

З 2009 року описаний механізм справляння ПДВ суттєво змінено, унаслідок чого аграрні формування стали подавати до ДПІ дві декларації, за першою з яких суми ПДВ залишаються в розпорядженні підприємства та використовуються на потреби сільськогосподарського виробництва, а за другою — за результатами операцій з купівлі-продажу покупних та підакцизних товарів — сплачуються до бюджету [3]. Чинний механізм справляння податку вже не забезпечує цільового використання сум ПДВ від реалізації продукції власного виробництва окремо на потреби галузей рослинництва і тваринництва та тим більше не передбачає здійснення контролю цільового використання сум податку на додану вартість, нарахованих за результатами операцій з продажу товарів, робіт та послуг власного виробництва.

Зазначена зміна в механізмі справляння ПДВ не є достатньо виваженою та доцільною й може спричинити подальший занепад тваринницької галузі, яка, як засвідчують окремі відомі науковці, нині і так є збитковою та малопривабливою для інвесторів [1; 2].

Чинний порядок нарахування та сплати податку з доходів фізичних осіб також не позбавлений певних проблем у його функціонуванні для аграрних підприємств, викликаних насамперед тим, що нині в Україні діє пропорційний механізм нарахування прибуткового податку з доходів громадян, унаслідок чого частину податку за міських жителів, які, як свідчать результати окремих досліджень, мають суттєво вищі доходи [4, с. 65], сплачує сільський робітник. Крім того, сільські жителі просто не мають часу на ведення в порядку, визначеному чинним законодавством, книг обліку доходів та витрат фізичної особи, що не дозволяє їм користуватись правом на податковий кредит.

Відносно проблематики справляння зборів за забруднення навколишнього природного середовища слід

вказати, що вони внаслідок застосування останніми роками досить високих ставок зазначених зборів одночасно з виконанням їх екологічних завдань спричинили також занепад сільських цегельних заводів та деяких інших підприємств місцевого значення.

Крім того, значний розмір ставок податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів поряд з суттєвим підвищенням їх вартості порівняно з 1986 — 1990 роками спричинив останнім часом дефіцит транспортних засобів у фермерських господарствах та невеликих сільськогосподарських підприємствах інших типів, що заважає їхньому подальшому розвитку.

Ураховуючи викладене, основними проблемами сучасної системи оподаткування аграрних товаровиробників в Україні нині є такі:

- диспропорція розміру фіксованого сільськогосподарського податку та земельного податку в розрахунку з 1 га угідь;
- відсутність впливу результатів діяльності аграрних товаровиробників на суму ФСП, яку вони сплачують до бюджету;
- призупинення в 2009 році цільового використання аграрними підприємствами сум ПДВ від реалізації ними продукції власного виробництва;
- пропорційна система оподаткування доходів громадян;
- значні ставки зборів за забруднення навколишнього природного середовища;
- значні ставки податку з власників транспортних засобів.

Зазначені проблеми потребують термінового та ефективного вирішення, що зумовлено вступом нашої держави до Світової організації торгівлі (СОТ) і необхідністю забезпечення вищого рівня державної підтримки сільськогосподарських формувань у перші роки членства України в цій організації.

Вирішити зазначені проблеми можна шляхом прийняття Податкового кодексу України [8], який повинен передбачити:

- перехід агроформувань на новий спеціальний режим прямого оподаткування, що передбачав би оподаткування не земельних угідь та їх грошової оцінки, а чистого прибутку сільськогосподарських товаровиробників;
- повернення до механізму цільового використання сум ПДВ від реалізації продукції власного виробництва (окремо у галузі рослинництва та у галузі тваринництва);
- запровадження прогресивної шкали ставок податку з доходів фізичних осіб;
- зменшення ставок збору за забруднення аграрними товаровиробниками навколишнього природно-

го середовища та ставок податку з власників транспортних засобів.

Зазначені зміни в механізмі оподаткування сільськогосподарських товаровиробників, на наше переконання, спричинять підвищення ефективності операційної діяльності агроформувань та стимулюватимуть розвиток як окремих галузей сільськогосподарського виробництва, так і загалом аграрної економіки України, що є пріоритетним завданням для держави в часи світових фінансової та продовольчої криз.

Висновки. Нині податковий механізм в сільськогосподарській галузі не є досконалим. Основні проблеми його функціонування пов'язані насамперед зі змінами норм податкового законодавства протягом 2004 — 2009 років, тому в ході завершальної роботи над проектом податкового кодексу України необхідно модернізувати систему оподаткування підприємств сільськогосподарської галузі таким чином, щоб посилити її регулюючі властивості та певною мірою зменшити податкове навантаження на платників.

Подальші дослідження в цьому напрямі фінансової науки слід присвятити вдосконаленню спеціального режиму прямого оподаткування сільськогосподарських товаровиробників.

Література

1. Гудзь О. Є. Діагностика забезпечення сільськогосподарських підприємств фінансовими ресурсами / О. Є. Гудзь // Вісник ХНТУСГ : економічні науки. — Х. : ХНТУСГ, 2007. — Вип. 55. — 375 с. — С. 261 — 267. 2. Дем'яненко М. Я. Проблеми адаптації податкової системи до умов агропромислового виробництва / М. Я. Дем'яненко // Економіка АПК — 2008. — №2. — С. 17 — 25. 3. Закон України «Про податок на додану вартість» від 3 квітня 1997 року № 168/97 — ВР — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : Ліга: еліт Закон Copyright: ІАЦ «Ліга». — 2009. 4. Мальований М. І. Розвиток пенсійного страхування сільського населення : монографія / М. І. Мальований; за ред. М. Й. Маліка. — Умань : СПД Соцінський, 2008. — 270 с. 5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок акумуляції та використання коштів, які нараховуються сільськогосподарськими товаровиробниками — платниками податку на додану вартість щодо операцій з продажу товарів (робіт, послуг) власного виробництва, включаючи продукцію (крім підакцизних товарів), виготовлену на давальницьких умовах із власної сільськогосподарської сировини» від 26 лютого 1999 року № 271 — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : Ліга: еліт Закон Copyright: ІАЦ «Ліга». — 2008. 6. Поста-

нова Кабінету Міністрів України «Про порядок нарахування, виплат і використання коштів, спрямованих для виплати дотацій сільськогосподарським товаровиробникам за продані ними переробним підприємствам молоко та м'ясо в живій вазі» від 12 травня 1999 року № 805 — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : Ліга: еліт Закон Copyright: ІАЦ «Ліга». — 2008. 7. Тулуш Л. Д. Методологічні аспекти розвитку системи оподаткування сільськогосподарських товаровиробників / Л. Д. Тулуш // Економіка АПК, 2007. — № 9. — С. 116 — 123. 8. Проект Податкового кодексу України — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua_tax_kodex_08&_11_08_08.html. — 2010.

Боровик П. М. Напрями вдосконалення системи оподаткування сільськогосподарських товаровиробників

У статті розглянуто проблеми оподаткування сільськогосподарських підприємств, а також обґрунтовано напрями їх вирішення.

Ключові слова: система оподаткування сільськогосподарських підприємств, податковий механізм, податок на додану вартість, податок з доходів фізичних осіб, податок з власників транспортних засобів, збір за забруднення навколишнього середовища.

Боровик П. Н. Направления совершенствования системы налогообложения сельскохозяйственных товаропроизводителей

В статье рассмотрены проблемы налогообложения сельскохозяйственных предприятий, а также обоснованы направления их решения через совершенствование налоговой системы.

Ключевые слова: система налогообложения сельскохозяйственных предприятий, налоговый механизм, налог на добавленную стоимость, налог на доходы физических лиц, налог на владельцев транспортных средств, сбор за загрязнение окружающей среды.

Borovik P. M. Directions of perfection of the taxation system of agricultural commodity producers

The problems of taxation of agricultural enterprises are considered in the article, and also directions of their decision are grounded.

Key words: system of taxation of the agricultural enterprises, tax mechanism, tax, on a value added, tax from the profits of physical persons, tax from the proprietors of transport vehicles, collection for contamination of environment.

Стаття надійшла до редакції 19.04.2010

Прийнято до друку 30.04.2010